

Mekke’de Bir ‘Alman’ Seyyah: Ilija Trojanow

Dr. Gülrû Bayraktar

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
gulru.bayraktar@alanya.edu.tr

Öz

Almanca seyahatname yazan yazarların en tanınmışlarının başında gelen günümüz seyyahı Ilija Trojanow kendini bir millete ait olarak tanımlamaktan çekinen bir yazardır. Yine de ağırlıklı olarak Almanca yazıyor olmasından kaynaklı batılı bir yazar olarak tanınan Ilija Trojanow seyyah kimliğiyle yüz binlerce Müslümanın arasında hac yolculuğuna çıkmaya karar verir ve sonrasında bu hac yolculuğunu bir seyahatname olarak kaleme alır. Trojanow birçok farklı türde seyahatname yazmıştır. İncelenen bu seyahatnamesinde kutsal mekânları ziyaret edemeyenler için kullanılan geleneksel öznel tasvir üslubuna sadık kalmıştır. Eser seyahatin her aşamasında okura somut ama bir o kadar da yazarın duygulanını betimleyen resimler sunmaktadır. Yazar içtenlikle hac ibadetinin tüm gereklerini yerine getirirken bin yıllık bir geleneği, vuslatın zirvesi olarak tasvir etmektedir. Çektiği bütün zorlukları ve meşakkatleri bir kefeye, elde ettiği ödülü ve mutluluğu da diğer kefeye koyarak okura heyecan verici ve merak uyandırıcı bir lezzet sunmaktadır. Kendisinden önce kutsal yolculuğa çıkan seyyahlardan farklı olarak birinin emriyle veya görev icabı değil kendi arzusuyla Hac yolculuğunu yapmaya karar vermiştir. Bu nedenle de duymak istenilenleri, sipariş üzere değil, sadece gördüklerini, hissettiklerini tasvir eder. Trojanow bu tavrıyla bilinçli bir biçimde kendisiyle, seyahatnamelerini ‘ötekileştirmek’ için kullanan seyyahlar arasına mesafe koymuştur. Alman seyahatname örnekleri içerisinde klasikleşmeye aday olabilecek bu eser, günümüz seyahat edebiyatında önemli bir yer edineceğinin sinyallerini vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu-batı, seyahatname, hac, Ilija Trojanow, seyyah.

A ‘German’ Traveler in Mecca: Ilija Trojanow

Abstract

Ilija Trojanow is one of the most famous western travelling authors. Although he refuses to be defined as a German he is writing mostly in the German language. He has travelled to a lot of different places and always recorded these in his books. As a pilgrim among thousands of Muslims he also travelled to Mecca and has written down his experiences in a German travelogue. In this travelogue, he uses the traditional style of those who have travelled to these holy places before and describes them for those who never had the chance to see those places. The travelogue provides concrete but also emotional pictures. While the author fulfils all the necessities of the hajj pilgrimage, he describes this ancient tradition as the climax of an ultimate union. As he explains all the difficulties and troubles

Gönderim Tarihi / Sending Date: 18/12/2019

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 18/02/2020

on the one hand and all the rewards and joys on the other hand, he keeps the reader excited. Different from those travelers before him who travelled for business purposes and were motivated by a sponsor, Trojanow is setting his journey just for his own aims and wishes. Therefore, he is not forced to write according to the wish of someone, which keeps his travelogue very much authentic. This travelogue, as a candidate to be one of the classic German travelogues, holds a very important place among its contemporary examples.

Keywords: East-West, travelogues, hajj, Ilija Trojanow, traveler.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğundan bu yana hep uzakları, farklı olanı ve gizem barındıranı merak etmiştir. Bu merak, bilinmeyeni yakından görebilmek, tecrübe etmek ve ötekini anlamak adına uzaklara yolculuk yapmaya itmiştir. Avrupa'dan yola çıkanlara bakıldığında, bu yolculuk çoğu zaman doğuya doğru gerçekleştirilmiştir. Yolculuğun başkahramanları ise ağırlıklı olarak kâşifler ve seyyahlar olmuştur.

Kâşifler ve seyyahlar durdurulamaz meraklarının ötesinde kendi ait oldukları kültürün ötekine olan önyargılarını doğrulamak veya çürütmek maksadıyla seyahatlerini kaleme almış ve döndüklerinde ait oldukları toplumlarla paylaşmışlardır. Yolculukları bir 'sponsor'un himayesinde gerçekleşmişse, seyyahın kaleme aldığı izlenimler mutlaka bu kurum veya şahsın hoşuna gidecek, fikirlerini doğrulayacak doğrultuda gerçekleşirdi (Bayraktar, 2011). Eğer kâşifler ve seyyahlar kendi imkânları ve arzularıyla yolculuğa koyulmuşsa tuttıkları günlükler, sıklıkla önyargıları çürütecek, yanlış imajları değiştirecek ve stereotipleri kaldıracak türdendir (Neuber, 1998). Modern zaman ve hatta günümüz seyahatnameleri de aynı amaçları güder. Modern seyahatnamelerin eskilerine göre farkları ise çağımızın teknolojik imkânlarında gizlidir (Brenner, 1990). İnsanoğlu artık gitgide küçülen dünyanın en ücra köşelerine, en el değmemiş ormanlarına, dağların zirvelerine ve saklanabilmiş kabilelerin kalbine kadar inebilecek teknolojiye sahiptir. Görüntüleme yöntemleriyle ömrümüzün vefa etmeyeceği mesafelerdeki insanları, artık televizyon veya internet aracılığı ile istediğimiz mekân ve zamanda görebiliyoruz (Dora, 2017).

Ilija Trojanow, hem geleneksel yöntemlerden hem de güncel teknolojiden faydalanan günümüz seyyahlarındandır. Bu çalışmada incelenen eser, Ilija Trojanow'un 2004 yılında yayınlamış olduğu "Zu den heiligen Quellen des Islams. Als Pilger nach Mekka und Medina" (İslam'ın kutsal kaynaklarına yolculuk: Bir hacı olarak Mekke ve Medine'ye) isimli seyahatnamesidir. Araştırmanın amacı ise, incelenen bu seyahatnamedeki doğu-batı imgesini ve eserin kültürlerarası ilişkilere etkisini ortaya koymaktır.

Çalışmanın ilk bölümü Alman Edebiyatında seyyahların ve seyahatnamelerin yerini, ikinci bölüm Ilija Trojanow'un seyahatnamesinin eser incelemesini kapsamaktadır.

1. Seyyahlar ve seyahatnameler

Seyahatnameler edebiyat ve tarih yazınının en eski türlerinden birini temsil eder. Türün tanımını ancak günümüzde yapabilmek mümkün olmuştur. Çünkü seyahatnameler veya bir başka isimle gezi yazıları bireysel ve özgün yazılardır (Neubert, 2011). Gerek bilfiil gerçekleşmiş geziler gerekse hayali veya mecazi seyahatler, hatta kendi benliğine giden zihinsel yolculuklar dahi edebi bir tür olarak seyahatname çatısı altında toplanmıştır (Moraw, 1992).

Ayrıca klasik anlamda seyahatnameler, sefaret mektuplarının ve şarkıların yanı sıra ilk belirgin imaj oluşturuculardır. Bilimsel bir amaç güdülmemekle birlikte, seyahatnamelerin hedefi çoğunlukla siyasidir. Hatta seyahat edilen ülkeden ve toplumdan ziyade seyyahın ait olduğu toplumu etkileme amacını taşır (Robel, 1980). Alman Dili ve Edebiyatı alanında 1970'ten bu yana seyahatnameler daha kapsamlı ve ayrıntılı biçimde incelenmeye başlanılmıştır. Bu tarihten önce gezi yazıları aşırı spesifik karakterleri sebebiyle veya tamamen deskriptif (betimleyici) olmalarından dolayı kuramsal açıdan incelenmeye elverişli değillerdi (Robel, 1980).

Oryantalizmin yaygınlaşmasıyla batıda seyahatnamelerin muhteviyatına olan ilgi artmıştır. ‘Gizemli Doğu’nun incelenmesi ve bilinmeyen perdesini aralayabilmek adına seyahatnameler edebiyat biliminin önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Batının bugün Avrupa olarak bilinen kısmı dışındaki bölgeler bu süre zarfında önem kazanmaya başlamıştır (Huschenbett, 1994). Bilhassa kültürlerarası bağlamda imajolojik öğeler açısından incelenen seyahatnameler bakir çalışma alanları olarak keşfedilmiştir. Buna karşın karşılaştırmalı edebiyat alanında, seyahatnamelerin içeriğinden ziyade “öteki” veya “farklı” olana yapılan vurgu önemsenmiştir (Brenner, 1990).

Batı edebiyatının en eski türlerinden biri olan seyahatnamenin serüveni Yunan antik dönemlere kadar uzanır. Seyahatnameler, yazarının yapmış olduğu yolculuk esnasında kaleme aldığı notlar, anlatılar, çizim ve gravürlerden oluşan edebi bir türdür (Moraw, 1992). Alman Dili ve Edebiyatı alanında da çok eski bir geleneğe sahip olan seyahatname, on dördüncü yüzyılın ortalarında kutsal mekânlara yapılan yolculuklardan oluşturulmuş yazılardan ibarettir. Bu ilk yazılı örneklerde gerçek anlamda bir edebiyattan söz etmek elbette mümkün değildir, ancak sosyal - tarihi etkisi ve öneminin yadsınamaz olduğu da bir gerçektir (Ratzel, 1998). Tasvir edilenlerin gerçeğe uygun bir biçimde yansıtılması gerektiği için, bu çaba estetik kaygının önüne geçmiştir. Bu nedenle genelde söz sanatlarını içermeyen bu yazı türünün edebi türler arasına girebilmesi gecikmiştir (Strelka, 1985). Günümüzde seyahatnamelerin algılanışı tamamıyla değişmiştir. Son elli yılda seyahatnamelerin niceliği kadar niteliği de artmıştır. Seyahat edebilme rahatlığı, teknoloji ile kayıtların doğruluğu ve globalleşen dünyanın diğer artan imkânlarıyla seyyahların ve ürettikleri seyahatnamelerin sayısı artmıştır. Seyyahların bir kısmı ise seyahatnameler aracılığı ile bilinmeyi tanıtıp, ötekileştirme duygusunu kaldırmak amacıyla kültürler arası çalışmalar kaleme almaktadır (Brenner, 1990).

Yirmi birinci yüzyıl seyyahlarından Ilija Trojanow’un kaygısı ise çok yönlüdür. Trojanow eserlerinden anlaşıldığı üzere, yeryüzünde insan eliyle oluşturulmuş sınırların - söz konusu insan ilişkileri olduğunda- kaldırılması gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır. Öteki, ötekileştirme gibi kavramları ele aldığı yazılarından ve röportajlarında bilhassa kendi çok yönlü tecrübelerinden bahsetmektedir. İnsanlar arası diyalogun en güzel örneğini hem dini hem milli hem de insani boyutuyla tecrübe ettiği hac yolculuğu esnasında kaleme aldığı “İslam’ın kutsal kaynaklarına yolculuk: Bir hacı olarak Mekke ve Medine’ye” isimli eserinde sunmaktadır.

2. Ilija Trojanow ve seyahat kullanım kılavuzu- “Gebrauchsanweisung fürs Reisen”

Alman edebiyatının en genç seyyahlarından olan yazar Ilija Trojanow 1965 yılında Bulgaristan’da dünyaya gelmiştir. Hayatı boyunca zorunlu veya gönüllü olarak mekân değiştirmiş ve seyahat etmiştir. Henüz çocuk yaşlarında Bulgaristan’dan Almanya’ya, Almanya’dan Afrika’ya, Afrika’dan Hindistan’a göç etmiştir. Hukuk, etnoloji ve deniz aşırı ticaret gibi alanlarda eğitim almış olmasına karşın, Trojanow bir yayınevi kurarak yazarlıkta ilerlemiştir. Bugüne kadar onlarca eser ortaya koymuş ve bunlar ‘ben, öteki ve ötekileştirme’ konuları ekseninde kurgulanmıştır. Avrupa’da sayısız ödüle layık görülen Trojanow’un kitapları Arapça, Bulgarca, Çince, İngilizce, Farsça, Fransızca, Rusça, Türkçe gibi 30 dile çevrilmiştir (Trojanow, 2019).

Ilija Trojanow 2018 yılının Ekim ayında “Gebrauchsanweisung fürs Reisen” Seyahat kullanım kılavuzu isimli eserini piyasaya sürmüştür (Trojanow, 2018). Bu eserde Trojanow

okuru on iki aşamada seyahat etmenin inceliklerine sürüklemektedir. Bunu yaparken eserini bir seyyah olarak edindiği kendi tecrübeleriyle ve edebiyat tarihinden alıntılarla süslemektedir. Yazar yer yer seyahat etmenin bir damak tadı konusu da olduğunu ve seyahatte nasıl yemek yenmesi gerektiğine de değinerek eserini çeşnilendirmektedir (Trojanow, 2018, s. 28-29).

Trojanow'a göre yaşadığımız zamandaki kadar çok seyahat edilmemiştir. Bunun nedeni insanların yükselen refah düzeyi, küçülen dünya ve İnternetin sağladığı bilgi çokluğudur. Seyahat eden kişi her an her yerde kolaylıkla seyahat edeceği nokta, kalacak yer, gezecek yerler ile ilgili bilgiye ulaşabilmektedir. Bu imkânlar seyahat etmeyi hiç olmadığı kadar kolaylaştırmaktadır. Buna rağmen Trojanow'a göre insanların yüzde doksanı seyahat edebilecek imkânlara sahip değildir. Çoğu zaman zenginler fakirlerin dünyasına seyahat etmektedir. Tersine neredeyse hiç görülemez. Bununla ilişkili olarak Trojanow seyahat etmenin ne demek olduğunu irdelemeye çalışmaktadır (Trojanow, 2018, s. 44).

Trojanow eserinde seyahat edenin evini, yaşadığı yeri bırakarak bilinmeyene giderken bu yola çıkışı hangi güdüyle yaptığı sorusuna cevap aramaktadır. Kendi tecrübelerine göre seyahat edenlerin çoğu gittikleri yerde aslında o yere özgü unsurlardan kaçınarak seyahat ediyorlar. Seyahat eden kişi uzakta tanıdığı bulmak istiyor. Aslında kendi konfor alanından çıkmak istemiyor. Bunları sıralarken eserinde seyahatler arasında ayrıştırma yapmaktadır. Ne tür seyahatler vardır sorusunu şöyle cevaplamaktadır; bireysel seyahatler, grup seyahatler, eğitim seyahatleri, deniz kenarına yapılan seyahatler, alış-veriş seyahatleri, gurme seyahatleri, macera seyahatleri, dil seyahatleri ve son olarak belki de en eski seyahat şekli – hac seyahati (Trojanow, 2018, s. 56).

Yazara göre gerçek anlamda seyahat eden kişiler günlük hayatlarında olan tekdüzelik ve kendilerine zorunlu olarak dikte edilenlerden kaçma isteği içerisindedir. Bunun için seyahat eden kişinin yapması gereken şey ise kendini bırakabilmektir. Kendini bilinmeyene, tahmin edilemeze, öngörülemezliğe bırakabilmesi gerekmektedir. Sadece bu şekilde gerçekleştirilen yolculuk seyahat edenin gelişmesini, değişmesini sağlayabilir. Yazar bu durumu tarif ederken şöyle demektedir;

"Gerçek anlamda seyahat etmek kendinizi belirli noktalarda aşabilmenizi gerektirmektedir. Çünkü aslında başımıza ne geleceğini bilmediğimizi durumlara sokuyoruz kendimizi. Bilinmeyenin bize dokunmasına izin veriyoruz. Bizi sarsmasına izin veriyoruz. Bu kadim kültürüne göre seyahat etmek demektir. Çünkü bu seyyah, hac yolcusu gibi aydınlanma ve kemâlat arayışı içerisindedir." (Trojanow, 2018, s. 86)

Bunun ötesinde Trojanow eserinde bölümler halinde seyahate alınacak eşyanın miktarı, bir rehberin gereksinimi, tek başına veya kalabalık mı seyahat edilmeli? İletişimin nasıl kurulması gerektiği ve dillerin edinimiyle ilgilidir. Ayrıca yazar seyahat esnasında ne tür beklentiler, hayal kırıklıkları olabileceğine, hangi zorluklarla veya tehlikelerle karşılaşabileceğine değinmektedir. Trojanow bu seyahat kullanım kılavuzu içerisinde seyahat etmekten yana söylem içerisindedir. Neden artık seyahatleri esnasında fotoğraf çekmediğini de bölümlerin birinde ayrıntılı biçimde anlatmaktadır (Trojanow, 2018, s. 93).

Trojanow özellikle seyahat etmenin bizi tekrar insana dönüştürdüğüne değinmektedir. Eski zamanlardaki ağızdan ağıza yapılan aktarımlardaki bir araya geliş mantalitesine ancak bu şekilde tekrar dönebileceğimiz vurgulamaktadır. Ancak bu şekilde

gözlemlediklerimizi birbirimize kısaltarak, uzatarak, süsleyerek, hikâyeler şeklinde anlatabilir, aktarabiliriz diyor Trojanow. Bunu yaparken konu doğruluk oranı değil gerçeklik oranıdır (Trojanow, 2018, s. 128).

Yazar eserini bitirirken okura bu kullanım kılavuzunda sunulanları gerçekten özümseydiyse, anlادیysa gerçek bir seyahate çıktığında birfiil kullanabileceği bilgiler ile dolu olduğunun altını çiziyor. Yazar ise bunu şu kapanış sözleriyle dile getirmektedir;

“Bana göre seyahat etmenin en mükemmel hali seyahat edenin değişimidir. Bunu sağlayan seyahatler ise zorlu ve meşakkatlidir. Hem zaman hem de dayanıklılık gerektirmektedirler. Yeryüzünü ölçtük, dünyayı dosyaladık, insanı devleştirdik. Mevcut koordinatlar sisteminde her şey yerini bulmuş durumda. Dünyanın büyüünün yok edilmesine karşı gelmemiz gerekiyor. Yavaş yavaş yabancılaşma hissi eksiliyor, kendini kaybetme hissi, anlamıyor olduğunu anlama duygusu kayboluyor. Varoluşumsal olan hayrete düşme hissi yok oluyor.” (Trojanow, 2018, s. 179)

3. Ilija Trojanow – Bir Yazar - Bir Seyyah - Bir Hacı

Araştırmamızın konusu olan İslam’ın kutsal kaynaklarına yolculuk: Bir hacı olarak Mekke ve Medine’ye isimli eserinde Ilija Trojanow yüz yıllardır seyyah veya araştırmacı yazar olarak yolculuk yapan ve bu yolculuğunu kayıt altına alan seyyahların geleneğine kendini dahil ettiğini yazmaktadır. Eserinde atif yapılan seyyahlar “Naseer Khusrau, Ibn Jubayr, Ibn Battuta, Muhammed Asad” gibi doğulu olanların yanı sıra, “Burckhart ve Burton” gibi batılı yazarlardan oluşur.

Yazar, bilhassa hac yolculuğunu seyahatname biçiminde kaleme alanlara saygısını belli eder ve onlarla birlikte anılmaktan onur duyduğunu şu sözleriyle paylaşır:

“[...] yazarlar bilgi vermeye ve aydınlatmaya çalışmışlardır tecrübelerini süslemeden veya çektikleri zahmetleri gizlemeden. Aynı zamanda karşılaştıkları durumları ve İslam’ın orada yaşanma biçimini de eleştirmekten kaçınmamışlardır. Hacda, o zamandan beri vaat edilenle gerçekleştirilenin arasında bir uçurum vardır. Bu da yazılanlara özel bir heyecan katmaktadır. Bu geleneğe sadık kalmak hem bir arzu hem de bir şereftir. [...]” (Trojanow, 2015, s. 7)

Trojanow’un yukarıda saymış olduğu yazarların hayatları incelendiğinde genelde emir kulu olmayan, bir sponsorun emriyle değil de kendi merakı veya arzusuyla yola çıkmış olan seyyahlar oldukları görülmektedir. Ayrıca adı geçen seyyahların bir başka ortak özelliği ise ‘ötekileştirici’ değil ‘birleştirici’ ve bilinmeyene karşı olan korkuyu okurda dindirici özellikte olmalarıdır (Bookmann, 1986). Trojanow’un kendisini bilhassa bu seyyahların şeceresine dahil etmesi yolculuğa çıkışı ve seyahatnamesini oluştururken sahip olduğu niyetini açıkça gözler önüne sermektedir.

Trojanow kendisine öncü gördüğü seyyahlar gibi Hindistan’dan Mekke’ye yolculuk yapmış ve bu süreci en ince ayrıntısına kadar anlatmıştır. Trojanow Mekke’ye gidebilmenin şartlarını yerine getirebilmek adına bu yolculuğa hayranı olduğu Sir Richard Burton gibi yıllarca hazırlanır (Trojanow, 2015, s. 8). Hazırlıklarını hem dini hem tarihi nitelikte tamamlamıştır: *“Hac hazırlıklarına [...] Bombay’ın ağırlıklı Müslümanların yaşadığı bir mahallesinde başladım [...] Haftada üç kez buluşuyorduk. İçlerinden aynı zamanda müftü olanı benim özel hocam olmuştu”.* (Trojanow, 2015, s. 29-30)

Trojanow hac seferi süresince herhangi bir otoriteye bağımlı olmaksızın kendi kişisel tecrübelerini ve duygularını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. İslam dünyasında bilinen anlatılara yer vererek anlatımına manevi derinlik katmaktadır:

"Allah teala insanları yarattığında, melekler sormuş. Bunları neden yarattın ki? Bunlar sadece saçmalayacak ve dünyayı yok edecekler? Ben sizin bilmediklerinizi bilirim demiş Allah teala. [...] Amir bana bu tür parabollar anlattıkça gözleri parıldardı ve ukalaca gülümserdi. Bilgelikleri sebebiyle yoğun bir sevinç yaşardı." (Trojanow, 2015, s. 64)

Kitabın birinci bölümünde yazar hac yolculuğuna nasıl başladığı ile ilgili bilgiler sunar. Hindistan'da bulunduğu süre zarfında İslamiyet'le tanışma sürecine bu bölümde şahit oluyoruz. Trojanow hac yolculuğunun bütün aşamalarını anlatırken, okurda bir önyargıyı körüklemekten gözlemlediklerini olduğu gibi aktarır. Yazar inanılmaz insan izdihamını, birlikte edilen ibadeti, insanların terlemelerini, zorlanmalarını ve manevi huzura ermenin yollarını aramalarını anlatmaktadır:

"Gece yarısından sonra Muzdalifa'da artık yer kalmıyordu [...]. Mina'ya doğru adeta bir insan seli akıyordu [...] Kayalıklarda şeytan taşlaması için gerekli olan kırk dokuz taş arıyordum, ama bulmakta çok zorlanıyordum. İki milyon hacı olunca bir taş çölünde bile taşlar azalır [...]." (Trojanow, 2015, s. 102)

Trojanow eserinde yaşadıklarını okura gördüğü her şeyi en ince ayrıntısıyla, resimsel ve şairane bir dil kullanarak anlatır. Tasvirlerini aşırı derece duygularla bezediğinden okuru bu tecrübeye ortak etmeyi başarmaktadır. Okur neredeyse kalabalığı, o kutsal mekânların tozunu-toprağını ve kulaklardaki uğultuyu yaşar hale gelir: *"Kâbe'yi görmek çok etkileyiciydi. [...] Hayatımızın yegâne amacı olana ulaşmanın heyecanı ve mutluluğuyla dolmuştu atmosfer. Hiç düşünmeden ve hiç hazırlanmadan içimde bir dilek belirdi ve gözlerim yaşlarla doldu."* (Trojanow, 2015, s. 29)

Trojanow ilk defa yapacağı bu hac yolculuğu öncesinde ikaz edildiğini de okurla paylaşmaktadır. Hacılar bazen "delirmiş gibi" davranabiliyor diye uyarıldığından ve "Bazı davranışları seni şaşırtmasın ve hatta şüpheye düşürmesin" diyen arkadaşlarından bahsetmektedir: *"Aşık bazen mantıksız davranışlarda bulunabilir sevgiliye kendini beğendirmek için."* (Trojanow, 2015, s. 68)

Trojanow Kur'an, namaz ve duaları öğrenir. İhrama girer ve 'Lebbeyk' zikrini tekrarlar:

"Lebbeyk'i tekrar edebiliyor musun? diye sordu arkadaşlarımdan biri ve ben ilk kelimeleri söylemeye koyuldum. Başta biraz ürkek ama gitgide daha da emin, arkadaşlarım da bana katıldı. Birlikte Bombay'daki bir gökdelenin on altıncı katında hac zikrini tekrar etmeye başladık [...]." (Trojanow, 2015, s. 11)

Trojanow seyahatini batılı bir yazar gibi kaleme almamıştır. Ancak iki kültür arasında bağ oluşturmaya çalışan biri gibi de yazmamıştır. Kendi deyimiyle sufice tasvir etmeye çalışmıştır:

"Kısa yalnız bir duadan sonra odamın tam ortasında kendimi teslim olmuş hissetmekteydim [...]." (Trojanow, 2015, s. 10)

Bazı ibadetlerin neden kırk, altmış, yüz defa tekrar edilmesi gerektiğini sorgulamamaktadır. Bazı ritüellerin neden tam o an, o şekilde yapıldığını da sorgulamaz. Ama aynı zamanda kendisi için bu tür geleneksel ritüellerin neden bu kadar derin bir anlam

yüklü olduğunu da açıklamaz eserinde. Trojanow'u hac yolculuğuna hazırlayan hocası şöyle der:

"Kâmil şekliyle ibadet, nefes almak kadar tabii bir duruma dönüşür, [...] O zaman tespihe ihtiyacın kalmaz, Allah ile nefesin bir olur." (Trojanow, 2015, s. 51)

Bu ve buna benzer pasajlar sayesinde Trojanow'un seyahatnamesi duygular aracıyla İslam'a açılan bir kapıya dönüşmektedir.

Yazdıkları gazetelerde haber olarak insanlara iletilenden çok öte bir içsel tecrübe olarak aktarılmaktadır. Henüz yolculuğun başında bile Allah'a olan teslimiyetin bir göstergesi olarak akli karşı çıkmasına rağmen pasaportunu gümrüğe teslim eder. Akıyla farkında olduğu duygusal eylemlerini okurla paylaşıyor olması, bu anlamlı yolculuğa bir başka değer katmaktadır.

En derin duygu ve hissiyatlarını tarif ederken Mekke'de gerçekleşen günlük akışı da tüm çıplaklığı ile tasvir ediyor Trojanow. Sokaklarda gerçekleşen ticareti, dilenciligi, itişip kakışmaları, insanların ezilmesini ve bağırsız çağırışları da örtüsüzce anlatmaktadır. Kaybolmamak için kendilerini birbirlerine bağlayarak tavaf eden kadınlardan, ibadet esnasında cep telefonu ile konuşmalar yapanlardan veya oyun oynayanlardan bahsediyor. Şeytan taşlanan bölgede ayakkabılarını kaybedenlere yeni ayakkabı satan tüccarları anlatırken "Şeytanın gölgesinde ticaret yeşeriyor," diyor Trojanow.

Bunun ötesinde, seyyah batıl inançların da böylesi kutsal bir seyahate ne kadar çabuk karıştığını anlatmaktadır. Eserinde İslam'ın ahlaki değerlerine ve insan sevgisine sadık kalmanın ibadet düsturları ve kıyafet kurallarına uymaktan daha zor olduğunu vurgular Trojanow. Anlatılarında her şey olduğu gibi verilmiştir. Ne güzelleştirilmiş ne de kötüleştirilmiştir. Bu yüzden de okur için aydınlatıcıdır. Hac yolculuğunun her iki yönünü de gören, algılayan ve yansıtan bir yazar olarak biraz da melankolik bir biçimde eve döner. Yaşamış olduklarının etkisiyle kitabını şu sözlerle kapatır:

"Hacca gitmediysen, gerçekten yaşamamışsın, der eski bir söz." (Trojanow, 2015, s. 166).

SONUÇ

Sonuç olarak tarihteki Alman seyyahların gezi yazıları incelendiğinde, motivasyonlarının ve yazma amaçlarının önyargı körükleyici nitelikte olduğu, bir sponsor ile belli bir amaç için yola çıktıkları görülmektedir. Trojanow ise aksine objektif tutumuyla bu tür seyyahlara mesafesini korumuştur. Bu çalışma kapsamında incelenen eserde, Trojanow diğer seyahatnamelerinde olduğu gibi, nötr tutumunun kendisinin bir "dünya insanı" olmasından kaynakladığının altını çizmiş ve seyahat ederken aidiyetlerin bir adım geride tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca seyahat edilen yerler, kültürler ve inançlara karşı önyargısız ve kalıplaşmış değer yargılardan uzak bir tutumun önemini göstermektedir.

Sanat ve sanatçının dünyaya karşı sorumluluğu da tam bu noktada önem kazanır. Ötekileştirmeyen, yabancılaştırmayan sanatıyla, kaleminin gücüyle insanları birleştiren, birbirine yakınlaştıran eserler ortaya koymaları günümüz dünyasında hiç olmadığı kadar ihtiyacımız olan ve örnek alınması gereken bir tavidir.

SUMMARY

Ilija Trojanow is one of the most famous western travelling authors. Although he refuses to be defined as a German he is writing mostly in the German language. He has travelled to a lot of different places and always recorded these in his books. As a pilgrim among thousands of Muslims he also travelled to Mecca and has written down his experiences in a German travelogue. In this travelogue, he uses the traditional style of those who have travelled to these holy places before and describes them for those who never had the chance to see those places. The travelogue provides concrete but also emotional pictures. While the author fulfills all the necessities of the hajj pilgrimage, he describes this ancient tradition as the climax of an ultimate union.

As he explains all the difficulties and troubles on the one hand and all the rewards and joys on the other hand, he keeps the reader excited. Different from those travellers before him who travelled for business purposes and were motivated by a sponsor, Trojanow is setting his journey just for his own aims and wishes. Therefore, he is not forced to write according to the wish of someone, which keeps his travelogue very much authentic. As the travelogues of diverse German travellers throughout the history were analysed, it was seen that their motivation and intention to write had often a xenologic purpose. Generally, they start their travel driven by the aim of a sponsor or by a certain aim. However, Trojanow is able to unhitch himself from such an attitude and is keeping an objective attitude towards the occurrences and their written heritage. The travelogue which was analysed in this study shows as all of his other travelogues, that his value-free attitude is not just a literary position but much more a natural result of "being a man of world". With his books he is emphasizing this attitude and seems to say that one has to hold back his affiliations if the aim is to write a travelogue free of assessments. Moreover, he shows how to be without prejudice while interacting with new places, cultures and different beliefs far and free from hardened stereotypes.

This is the point where the responsibility of art and artist becomes important. For today's world it is more important than ever that people with voices do not otherize or discriminate with their art but use the power of their pens to unite people, to bring them closer together and be productive in a very unifying way. In that respect, this travelogue, as a candidate to be one of the classic German travelogues, holds a very important place among its contemporary examples.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, G. (2011). *Hans Dernschwam'ın "İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü" ile Evliya Çelebi'nin "Viyana Notları"nda imgeler ve önyargılar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bookmann, H. (1986). *Die Stadt im spaeten Mittelalter*. München: C.H. Beck Verlag.
- Brenner, P. J. (1990). *Der Reisebericht in der deutschen Literatur (2. Sonderh)*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Dora, D. (2017). Pilger, Voyeure und Touristen. *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik*, 8, 75.
- Huschenbett, D. (1994). Reisen und Welterfahrung in der deutschen Literatur des Mittelalters. Reisen im Diskurs. Modelle der literarischen Fremderfahrung von den Pilgerberichten bis zur Postmoderne. *Tagungsakten des internationalen Symposions zur Reiseliteratur*, 1–13.
- Moraw, P. (1992). Reisen im europaischen Mittelalter im Licht der neueren historischen Forschung. *Reisen und Reiseliteratur im Mittelalter und in der Fru'hen Neuzeit*, 113–139.
- Neuber, W. (1998). Der Zauber des Fremden. Zur fru'hneuzeitlichen Reiseliteraturforschung. *Internationales Archiv fu'r Sozialgeschichte der deutschen Literatur*, 23,2, 142–155.
- Neubert, J. (2011). *Die auBergewöhnliche Rolle der Reiseschriftstellerin im bürgerlichen Geschlechterkontext*. In, *Reisen im 19. Jahrhundert*. München: Grin Verlag.
- Ratzel, F. (1998). Reisebeschreibungen. *Deutsche Rundschau*, 95, 183–211.
- Robel, G. (1980). Reisen und Kulturbeziehungen im Zeitalter der Aufklärung. *Reisen und Reisebeschreibungen im 18. Und 19. Jahrhundert als Quellen der Kulturbeziehungsforshung*. Berlin: Ul, 9–37.
- Strelka, J. (1985). Der literarische Reisebericht Klaus Weissenberger. Prosakunst ohne Erzählen. *Die Gattungen der nicht-fiktionalen Kunstprosa*. Tübingen: N, 169–184.
- Trojanow, I. (2015). *Zu den heiligen Quellen des Islam. Als Pilger nach Mekka und Medina*. Malik. National Geographic. München: Piper Verlag.
- Trojanow, I. (2018). *Gebrauchsanweisung fürs Reisen*. München: Piper Verlag.
- Trojanow, I. (2019, 24 Kasım). Biographie. Erişim adresi: <https://trojanow.de/autor/biographie/>.